

<https://doi.org/10.52326/csd2022.37>

INVOLVEMENT OF COMMERCIAL BANKS IN CREDIT AND FINANCING OF THE AGRICULTURAL SECTOR

IMPLICAREA BĂNCILOR COMERCIALE ÎN CREDITAREA ȘI FINANȚAREA SECTORULUI AGRAR

Liliana MARDARI¹, *Asist.lect.*

ORCID: 0000-0002-5616-945X

Ala BEȚIVU², *PhD., Assoc.prof.*

ORCID: 0000-0001-6911-1305

Nicoleta MATEOC-SÎRB³, *PhD., Prof.*

ORCID: 0000-0002-6023-9668

Nina PUȚUNTEAN⁴, *PhD., Assoc.prof.*

ORCID: 0000-0003-1932-7110

¹Technical University of Moldova, bl. Stefan cel Mare, 168, Chisinau, Republic of Moldova

²Technical University of Moldova, bl. Stefan cel Mare, 168, Chisinau, Republic of Moldova

³Banat's university of agricultural sciences and veterinary medicine "King Mihai I of Romania", Timisoara, Romania

⁴Technical University of Moldova, bl. Stefan cel Mare, 168, Chisinau, Republic of Moldova

Abstract. The access of enterprises from the agrarian sector in the Republic of Moldova to credit and financing depends on their financial potential, determined by the specificity of agricultural production, but also by the specificity and efficiency of the national financial institution. Despite the specificity of the activity in the agricultural sector, financing opportunities are constantly increasing. Commercial banks, as specialized financial-lending institutions, are involved in financial support by granting loans, offering financing projects/programs, as well as in subsidized lending to agricultural producers. The purpose of the research is to highlight the peculiarities of crediting and financing of the agricultural sector. The methods applied in the research process are: dynamic analysis, comparison, deduction. The results of the research reflect the crediting of the agricultural sector in the period 2017-2021, as well as the involvement of commercial banks in financing and subsidizing activities.

Keywords: *credit, debtor, agricultural enterprises, credit policy, financing programs, subsidies*

JEL classification: *Q14, G21.*

Rezumat. Accesul întreprinderilor din sectorul agrar din Republica Moldova la creditare și finanțare depinde de potențialul financiar al acestora, determinat de specificul producției agricole, dar și de specificul și eficiența instituțiilor care le oferă finanțare. În pofida specificului activității în sectorul agrar, oportunitățile de finanțare sunt în continuă creștere. Băncile comerciale, ca instituții financiar-creditate specializate, se implică în susținerea financiară prin acordarea creditelor, oferte de proiecte/programe de finanțare, cât și în creditarea subvenționată a producătorilor agricoli. Scopul cercetării este evidențierea particularităților creditării și finanțării sectorului agrar. Metodele aplicate în procesul cercetării sunt: analiza în dinamică, comparația, deducția. Rezultatele cercetării reflectă creditarea sectorului agrar în perioada 2017-2021, cât și implicarea băncilor comerciale în activități de finanțare și subvenționare.

Cuvinte-cheie: *credit, debtor, întreprinderi agricole, politica de creditare, programe de finanțare, subvenții.*

Cea mai importantă funcție a băncilor comerciale se consideră cea de prestare a serviciilor de de creditare. Activitatea de creditare a băncilor comerciale, vizează două aspecte: pe de o parte se asigură majorarea veniturilor băncii, și pe de altă parte, reieșind din rolul băncii la nivel

macroeconomic, activitatea de creditare îndeplinește obiectivul de a obține o majorare semnificativă a valorii și, ca rezultat, favorizează creșterea economică.

Accesul la finanțare pentru entitățile din sectorul agricol este limitat, suplimentar la constrângerile generale, fiind abordările creditorilor în ceea ce vizează riscul înalt al activității în sectorul agricol. Aceasta se exprimă din punct de vedere practic printr-un volum redus de credite destinate finanțării sectorului comparativ cu alte domenii sau destinații de creditare, rate ale dobânzii mai înalte aferente creditelor pentru agricultură și condiții mai exigente privind garantarea. [1]

Agricultura reprezintă un domeniu de complexitate mare, care implică suportarea cheltuielilor, efectuarea investițiilor și necesitatea asigurării permanente a bazei tehnico-materiale (utilaje, tehnică, terenuri, producție obținută, materie primă și alte resurse), reieșind din specificul activității. Generalizând toate aceste aspecte, creditarea și finanțarea agriculturii se consideră un domeniu cu nivel ridicat de risc pentru băncile comerciale.

În țara noastră, agricultura se consideră unul din cele mai importante sectoare pentru economia națională, care în același timp se manifestă prin indicatori reduși de eficiență, iar ca rezultat, dacă nu se asigură dezvoltare ascendentă a sectorului agricol, nu va fi posibilă asigurarea securității alimentare a țării, reducerea indicatorilor de sărăcie, mai ales în mediul rural, crearea noilor oportunități și locuri de muncă, și desigur creșterea economică. Toate argumentele specificate, accentuează necesitatea evidențierii și soluționării inconvenientelor accesului la creditare și finanțare a sectorului agricol.

Performanța companiilor agricole este una mai sensibilă la diferiți factori, mai incertă și practic imposibil de garantat față de alte sectoare ale economiei. Metodele și de cele mai multe ori lipsa de obiectivitate în evaluarea riscurilor, împreună cu insuficiența sau lipsa posibilităților de garantare a creditelor reduc semnificativ din oportunitățile de creștere a volumului creditelor acordate agriculturii. Gajarea terenurilor este o posibilitate puțin utilizată de agricultori în procesul de creditare și finanțare din cauza situației nefavorabile pe piața funciară, bunurile imobiliare au valori/prețuri cu mult mai reduse în mediul rural comparativ cu cel urban, tehnica, utilajul, alte bunuri care ar putea constitui garanții în procesul de creditare nu sunt atractive pe piață, și respectiv nu pot asigura aprobarea disponibilitatea băncilor de a credita și finanța agricultura. [2]

În procesul de acordare a creditelor, banca comercială își asumă o multitudine de riscuri, iar de multe ori înregistrează pierderi semnificative la portofoliul de credite. În portofoliul de credite al băncii comerciale se includ diferite categorii de credite, care se deosebesc după diferite criterii: destinație, subiect, valută, termen, rata dobânzii, calitatea creditelor. În acest context, se va analiza dinamica creditelor acordate agriculturii de băncile comerciale. [6]

Tabelul 1. Dinamica creditelor acordate agriculturii de băncile comerciale din Republica Moldova în anii 2016-2021

Total credite	Anii					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
În mărime absolută, mil lei	1 541,02	1 557,66	1 842,11	3 040,35	3 918,00	4 152,15
În mărime relativă, %	7,96	7,98	8,45	7,53	8,58	7,37

Sursă: *bnm.md, Structura portofoliului de credite pe sectorul bancar al RM (pe ramuri) în anii 2016-2021*

Din tabelul 1 se observă tendința creditelor acordate agriculturii în perioada 2016-2021, și anume: în anul 2016 aceste credite au constituit 1 541,02 mil lei, ceea ce reprezintă 7,96% din totalul creditelor acordate.

În anul 2019 volumul creditelor a fost de 3 040,35 mil lei sau 7,53 % din total, ceea ce reprezintă o majorare în mărime de 1 449,33 mil lei față de anul 2016, în mărime de 1 482,69 mil lei față de anul 2017 și la fel majorare față de anul 2018 cu 1 198,243 mil lei.

În anul 2021 se înregistrează cel mai mare volum al creditelor acordate agriculturii, și anume 4152,15 mil lei în mărime absolută, dar în mărime relativă 7,37% din totalul creditelor acordate, cea mai mică pondere din perioada analizată.

Deci, totalul creditelor crește în perioada anilor 2016-2021, creditele acordate agriculturii se majorează ca valoare absolută, dar ca valoare relativă se reduce nesemnificativ cu 0,59 p.p față de

anul 2016, cu 0,61 p.p. față de anul 2017, cu 1,08 p.p. față de anul 2018, cu 0,16 p.p. față de anul 2019 și cu 1,21 p.p. față de anul 2020.

Astfel, se observă că în general, ponderea creditelor pentru agricultură în totalul portofoliului de credite al băncilor comerciale în perioada analizată constituie o valoare relativ mică, ca urmare a acțiunii mai multor factori, inclusiv riscurile accentuate ale creditării sectorului agrar, dintre care pot fi menționați următorii:

- specificul înregistrării, iar pământul să fie prea riscant în a fi folosit ca garanție;
- limitarea accesului la servicii de depozitare din cauza prețurilor ridicate;
- lipsa sau necorespunderea posibilităților de garantare;
- parcelarea excesivă a terenurilor, ceea ce nu permite practicarea agriculturii performante;
- lipsa informațiilor și experienței în creditarea agriculturii;
- terenurile producătorilor agricoli sunt arendate în mare parte și au valoare de garantare mică

pentru bănci;

- riscuri naturale multiple, dar și reticența agricultorilor de a se asigura (din diferite cauze);
- dificultăți sau nedorința de a evalua riscurile specifice sectorului agrar;
- lipsa de cunoștințe și rezultatele financiare modeste limitează producătorii agricoli în

accesarea creditelor;

- nivelul redus de valorificare a garanțiilor: dificil de vândut și cu valoare redusă. [2,4]

Politica de creditare a băncilor comerciale în finanțarea întreprinderilor agricole, este într-o permanentă schimbare și dezvoltare, pe măsură ce aplicarea ei în practică generează reacții și implicații care pot fi măsurate și evaluate, dorindu-se ca acestea să poată fi cât mai bine gestionate. Politica de creditare fiind adoptată diferit, în funcție de specific și orientare, la nivelul unor bănci comerciale evidențiază disponibilitatea băncilor de a credita sau nu sectorul agrar prin produsele creditare pe care le oferă. [3]

Tabelul 2. Evoluția activității de creditare a agriculturii de către băncile comerciale din sistemul bancar național în perioada 2016-2021, în monedă națională, mil lei

Banca comercială/Indicatori	Anii					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
BC „MAIB” S.A.	483	508	581	725	1153	1118
B.C. „COMERTBANK” S.A.	17	22	29	25	23	21
BC „EuroCreditBank” S.A.	5	23	62	87	114	100
B.C. „ENERGBANK” S.A.	81	72	80	61	46	55
B.C. „EXIMBANK” S.A.	98	86	37	22	95	78
B.C. „FinComBank” S.A.	110	127	173	198	221	232
B.C. „OTP Bank” S.A.	32	54	50	79	137	199
BC „Moldindconbank” S.A.	291	184	170	178	249	251
B.C. „ProCredit Bank” S.A.	352	430	528	601	760	770
BCR Chisinau S.A.	2	2	2	4	9	8
B.C. „VICTORIABANK” S.A.	70	50	129	134	143	140
Total credite acordate agriculturii	1541	1558	1842	2113	2950	2972
Total credite acordate de sistemul bancar	19364	19530	21809	26916	31735	41389
Total credite acordate agriculturii/ Total credite acordate de sistemul bancar (%)	7,96	7,98	8,45	7,85	9,30	7,18

Sursa: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB7.xhtml?id=0&lang=ro>

Analizând informația din tabelul 2, se poate menționa că în anul 2021 creditarea agriculturii de către băncile comerciale din Republica Moldova a constituit 2972 mil lei din totalul creditelor de 41 389 mil lei în monedă națională, ceea ce reprezintă 7,18%. Se observă că acest nivel este cel mai înalt în perioada analizată ca mărime absolută, dar cel mai redus ca mărime relativă. Cea mai mare pondere se înregistrează în anul 2020 de 9,30%

Cea mai mare parte din această sumă a fost acordată de către BC„MAIB” S.A. 1118 mil lei sau 37,62%, urmată de B.C.„ProCredit Bank”S.A. cu 770 mil lei acordate sau 25,91% și BC„Moldindconbank”S.A. care a acordat 251 mil lei sau 8,45%.

Tabelul 3. Evoluția activității de creditare a agriculturii de către băncile comerciale din sistemul bancar național în perioada 2016-2020, în valută, mil lei

Banca comercială/Indicatori	Anii					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
BC „MAIB” S.A.	321	258	223	295	264	442
B.C. „COMERTBANK” S.A.	3	12	31	55	45	46
BC „EuroCreditBank” S.A.	2	5	4	4	4	0
B.C. „ENERGBANK” S.A.	41	48	43	42	24	20
B.C. „EXIMBANK” S.A.	73	28	7	79	6	57
B.C.„FinComBank” S.A.	7	5	8	9	17	12
B.C.„ OTP Bank” S.A.	38	69	111	128	207	232
BC „Moldindconbank” S.A.	242	220	127	48	56	63
B.C. „ProCredit Bank” S.A.	65	98	158	159	215	226
BCR Chisinau S.A.	22	5	0,3	1	34	27
B.C. „VICTORIABANK” S.A.	198	182	135	108	96	55
Total credite acordate agriculturii	1011	929	848	927	968	1180
Total credite acordate de sistemul bancar	15397	13944	13643	13460	13914	14940
Total credite acordate agriculturii/ Total credite acordate de sistemul bancar (%)	6,57	6,66	6,22	6,89	6,96	7,89

Sursa: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drbs/DRSB7.xhtml?id=0&lang=ro>

Reieșind din informația din tabelul 3, se poate menționa că în anul 2021 creditarea agriculturii în valută de către băncile comerciale din Republica Moldova a constituit 1180 mil lei din totalul creditelor de 14940 mil lei în valută, ceea ce reprezintă 7,89%. Acest nivel în mărime relativă, este mai înalt comparativ cu anii 2016-2020. [6]

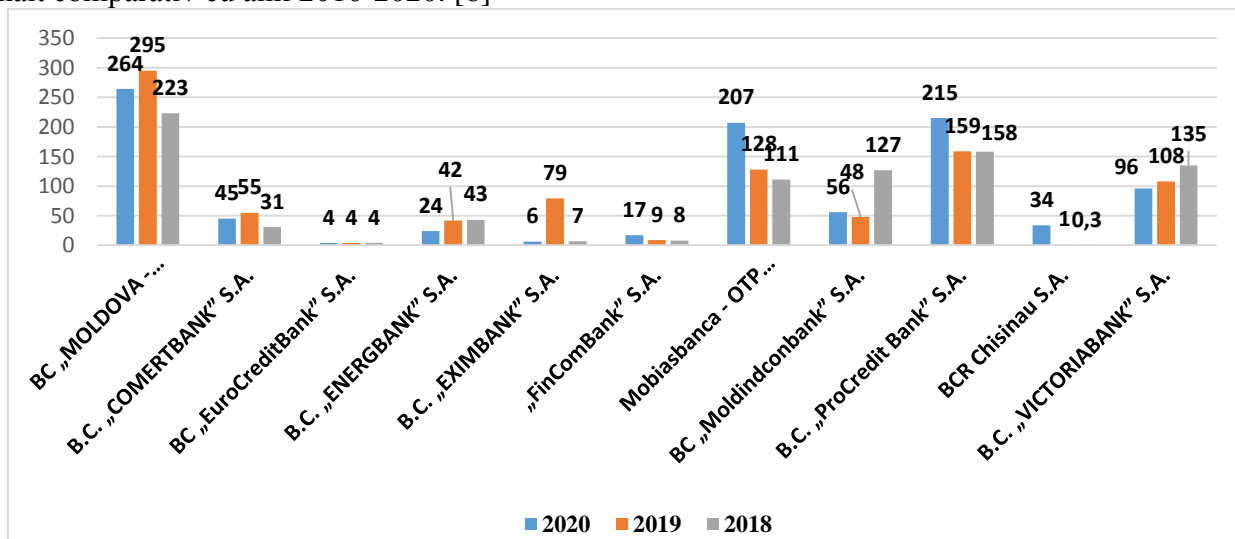

Figura 1. Credite în valută acordate agriculturii, mil lei

În anul 2020, potrivit figurii 1, a fost acordat agriculturii un volum de credite acordate în valută în mărime de 968 mil lei, din care 264 mil au fost acordate de BC„MAIB”S.A., urmată de BC„ProCredit Bank”S.A. cu 215 mil lei acordate și B.C.„OTP Bank”S.A., care a acordat 207 mil lei.

Generalizînd informația privind creditarea agriculturii se poate menționa că reieșind din importanța și specificul sectorului este foarte redusă ponderea din totalul creditelor acordate.

Stimularea creditării producătorilor agricoli de către băncile comerciale și organizațiile de creditare nebanară este o măsură de subvenționare la care băncile comerciale participă direct, și poate fi destinată pentru accesarea creditelor investiționale sau pentru mijloace circulante. [5]

În acest context, suportul este acordat producătorilor agricoli care au accesat credite atât în perioade precedente, cât și în anul curent de subvenționare. Creditele sau finanțările pot fi accesate de la băncile comerciale sau de la organizații de creditare nebanară, care activează în țara noastră.

Aceste instituții pot oferi servicii atât în cadrul contractelor de credit sau leasing, cât și pentru cumpărarea mai multor categorii de bunuri și servicii: sistem de suport; module de seră, peliculă și alte materiale pentru construcția sau reconstrucția de sere, solarii și tuneluri; tehnică și utilaj agricol, echipament destinat sistemelor de irigare, antigrindină și antiploaie; utilaj tehnologic, materiale de construcție pentru infrastructura fizică, precum și pentru utilizarea și renovarea exploatației agricole; construcția și dotarea tehnologică a pensiunilor agroturistice; echipamente tehnologice și utilaje pentru dezvoltarea infrastructurii postrecoltare și prelucrarea primară în localitățile rurale, etc. sau semințe, material săditor; combustibil și lubrifianți; furaje. [5]

Pentru determinarea volumului resurselor financiare acordate sub formă de sprijin se aplică formula următoare:

$$S = D \times K \times (R_m/R_d), \quad (1)$$

unde:

S – suma subvenției (în lei);

D – valoarea dobânzii achitate conform contractului de creditare sau împrumut;

K – coeficientul raport dintre suma cu destinație concretă și suma creditului accesat;

R_m – rata medie anuală stabilită de Banca Națională a Moldovei la începutul anului în curs de subvenționare;

R_d – rata dobânzii conform contractului de creditare sau împrumut.

Valoarea subvenției nu poate fi mai mare decât valoarea dobânzii achitate conform contractului de creditare, împrumut sau leasing, și se ia în calcul începînd cu data de 1 noiembrie a anului de subvenționare. În cazul contractelor de credit cu rata dobânzii flotantă, pentru calcule se aplică media ratelor dobânzii flotante aferentă perioadei de calcul.

Subvenția care se achită unui potențial beneficiar nu poate depăși 200 mii lei, dar se poate majora pînă la 300 mii lei în cazul grupurilor de producători, cooperativelor de întreprinzător și producătorilor agricoli din sectorul zootehnic.

Tabelul 4. Ponderea creditelor accesate de solicitanții de subvenții, 2020-2021

Instituții	2020 Ponderea ,%	2021 Ponderea ,%
Asociații de microfinanțare	0,9	1,1
B.C. „EXIMBANK” S.A.	1,0	0,6
BC „EuroCreditBank” S.A.	1,4	1,7
B.C. „ENERGBANK” S.A.	1,4	1,1
B.C. „VICTORIABANK” S.A.	1,9	20,6
B.C. „ProCredit Bank” S.A.	8,0	15,3
BC „Moldindconbank” S.A.	6,8	8,4
B.C.„ OTP Bank” S.A.	10,0	6,6
B.C.„FinComBank” S.A	16,2	11,8
BC "MAIB" S.A.	35,9	31,9
Alte bănci	0,9	0,9

Sursa: elaborat de autor în baza Raportul analitic cu privire la gestionarea FNDAMR, 2020-2021

Din datele tabelului 4 se observă că în activitatea respectivă băncile comerciale sunt prezente în proporție de 99%: 31,9% BC "MAIB" S.A., 20,6% B.C. „VICTORIABANK” S.A., 15,3% B.C. „ProCredit Bank” S.A. și 11,8% B.C.„FinComBank” S.A.

În anul 2020, în cadrul submăsurii respective au fost depuse 2501 dosare de solicitări a subvenției. Valoarea acestor solicitări a constiuit 133,3 mil. lei. Pe parcursul anului 2020 au fost autorizate 12,2 mil. lei.

În anul 2021 la submăsura subvenției pentru stimularea creditării producătorilor agricoli de către băncile comerciale și instituțiile financiare nebancare au fost depuse 2775 dosare de solicitări a subvenției. Valoarea solicitărilor depuse a constituit 157,2 mil. lei. Pe parcursul anului 2021 au fost autorizate doar 38,7 mil. lei. Diferența sau suma subvenției restante 117,3 mil. lei se transferă în anul următor, adică din resursele fondului pentru anul 2022. [7]

B.C.,„MAIB”S.A. oferă produse creditare special sectorului agrar: Multioptional Agro - Finanțarea proiectelor în agricultură; Universal Agro și Invest Agro - Finanțarea de durată a proiectelor în agricultură. Referitor la programe de finanțare pot fi menționate: Livada Moldovei, Filiera Vinului, Eu4Business - Linie de credit pentru modernizarea afacerii din resurse BERD, Proiectul de ameliorare a competitivității (PAC II), Credite pentru tineri, FIDA 7 pentru femei, RISP (Proiectul de investiții servicii rurale), etc. [8]

Banca comercială B.C.,„ProCredit Bank”S.A. în procesul de creditare și finanțare a producătorilor agricoli se bazează pe cooperare cu instituții financiare internaționale și Guvernul Republicii Moldova. În acest context B.C.,„ProCredit Bank”S.A. oferă linii de finanțare pentru creditarea gospodăriilor țărănești, întreprinderilor de producție agricolă, prelucrare, comerț și servicii din spațiu rural. Încă din anul 2013 a lansat serviciul EcoCredit pentru clienții business, ce oferă întreprinderilor mici și mijlocii credite „verzi” pentru finanțarea câtorva tipuri de proiecte: *Investiții în eficiența energetică*- care prevede economisirea resurselor și enegiei în proporție de cel puțin 20 %, cu păstrarea nivelului productivității sau creșterea acesteia. *Investiții în energie regenerabilă*-valorificarea resurselor naturale, care sunt practic inepuizabile sau se regenerează de la sine în scurt timp. [9]

Ofertele de finanțare din resurse internaționale sunt: Programul InnovFin - implementarea inovațiilor în afaceri; Linia de creditare EU4BUSINESS – Banca Europeană de Reconstrucții și Dezvoltare; Proiectul de Investiții și Servicii Rurale Faza 2 (RISP II); Proiectul de finanțare a IMM-urilor/ întreprinderilor Mid-Cap din fondurile Băncii Europene de Investiții; Proiectul Filierei du Vin demarat de Banca Europeană pentru Investiții și vizează activitatea de restructurare a sectorului vinicol din Moldova; Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor.

B.C.,„OTPbank”S.A. propune produse creditare sectorului agrar: Credite pentru finanțarea activității curente - Credite pentru pregătirea, fertilizarea și prelucrarea solului, procurarea materiei prime etc.; Credite pentru dezvoltarea afacerii - Credite pentru procurarea echipamentelor și utilajelor agricole, investiții în spații de depozitare, camere frigorifice etc., Credite pentru achiziția terenurilor agricole.

B.C.,„Moldindconbank”S.A. oferă următoarele produse creditare sectorului agrar:

- Credit Express Agro pentru necesități curente;
- Credit Express Agro investițional;
- Credit agricol pentru capitalul circulant;
- Credit agricol investițional;
- Credit SMART AgroTehnica.

B.C.,„Victoriabank”S.A. oferă următoarele produse creditare sectorului agrar: Credit Rapid Agri pentru lucrări agricole - pentru lucrări agricole, plata furnizorilor și bani fără garanții și Credit Rapid Agri pentru investiții - pentru achiziționare de tehnică agricolă sau utilaje noi, terenuri agricole sau depozite.

Generalizînd rezultatele studiului efectuat, din diferite puncte de vedere și argumentarea acestora, se poate afirma că este indispensabilă îmbunătățirea și diversificarea activității de creditare a producătorilor agricoli. Este binevenită implicarea tuturor băncilor comerciale în acest proces, la moment sunt bănci care nu au oferte destinate producătorilor agricoli. Deci, fiecare bancă și întreg sistemul bancar ar trebui să adapteze politica de creditare, cu specificarea activităților concrete pentru sectorul agricol. [3]

Stabilirea politicii de creditare a băncilor comerciale trebuie să țină cont de particularitățile activității în sectorul agrar și problemele procesului de creditare și finanțare:

- Cea mai mare parte a entităților sunt întreprinderi mici sau mijlocii.
- Sectorului agrar îi sunt specifice riscuri complicat de evaluat.
- Rezultatele economico-financiare în sectorul agrar variază și depind de factorul timp (au caracter sezonier sau periodic).
- Sectorului agrar îi sunt specifice dispersia din punct de vedere geografic, infrastructură insuficientă sau inexistentă privind transportul, depozitarea, aprovizionarea, comunicații, etc.
- Necoresponderea activelor entităților agricole condițiilor de acceptare în calitate de garanții bancare de către bănci.
- Lipsa unor strategii și contracte de lungă durată, atât în procesul de producție, cât și aprovizionare sau comercializare a producției.
- Activitatea informală deține o pondere foarte mare în sectorul agrar, ca rezultat nu pot fi demonstrate documentar venituri, care ar putea influența decizia pozitivă a băncii la solicitarea creditării.

Pe parcursul perioadei analizate se observă o majorare a volumului creditelor acordate agriculturii, majorare cauzată mai mult de modificarea volumului creditelor acordate în monedă națională. Referitor la condițiile de creditare se poate specifica o reducere a ratei dobânzii, dar care oricum continuă a fi o presiune financiară pentru entitățile din sectorul agrar. În acest context finanțările destinate producătorilor agricoli prin intermediul diferitor programe și proiecte de finanțare, realizate prin oferte sau implicări ale băncilor comerciale, măsurilor de stimulare a creditării producătorilor agricoli, sunt o oportunitate pentru producătorii agricoli, dacă reușesc să îndeplinească condițiile de eligibilitate. Perfecționarea procesului de creditare și finanțare a sectorului agrar este indispensabilă, fiindcă ar asigura dezvoltarea economico-socială durabilă și creșterea economică prin valorificarea potențialului sectorului agricol.

Referințe:

1. Chironachi, C. Accesul la credite pentru sectorul agricol în Republica Moldova: probleme și perspective. *Analele științifice ale Universității de Stat „B. P. HASDEU” DIN CAHUL*, VOL. X, 2014. p. 232-239 [accesat 10.09.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Accesul%20la%20credite%20pentru%20sectorul%20agricol%20in%20rm%20probleme%20si%20perspective.pdf
2. Dobay Kristina, Creditarea afacerilor în agricultură. *Economie agrară și dezvoltare rurală* Nr. 7/2015. Disponibil: https://www.academia.edu/40081202/CREDITAREA_AFACERILOR_%C3%8EN_AGRICULTUR%C4%82.
3. Stratulat, O. Creditul agricol în sistemul bancar național: analize, tendințe, perspective. În: *Revista Economica*. Nr. 1 (119). Chișinău 2022.
4. ZAHIU, L. „Finanțarea și creditarea în ferma agricolă” în volumul „*Manual de management al fermei*”, ANCA, București, 2004, p. 173.
5. Regulamentul privind condițiile, ordinea și procedura de acordare a mijloacelor Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural. In: *Monitorul Oficial nr.201-213/537 din 23.06.2017* [online]. 21.06.2017, HG 455. [accesat 10.10.2022]. Disponibil: http://aipa.gov.md/sites/default/files/dezvoltare-institutionala/HG%20nr.%20455%20din%2021.06.2017%20cu%20privire%20la%20modul%20de%20repartizare%20a%20mijloacelor%20Fondului%20Na%C8%9Bional%20de%20Dezvoltare%20a%20Agriculturii%20C8%99i%20Mediului%20Rural_0.pdf
6. Structura portofoliului de credite pe sectorul bancar al RM (pe ramuri) 2016-2021 [accesat 05.10.2022]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB7.xhtml?id=0&lang=ro>
7. Evaluarea Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural pentru anii 2017-2021. [accesat 15.10.2022]. Disponibil: <http://aipa.gov.md/sites/default/files/AIPA%20Evaluarea%20FNDAMR%20pentru%20anii%202017%20-%202021%20%28ro%29.pdf>
8. Credite pentru agricultori B.C., „MAIB” S.A. [accesat 15.10.2022]. Disponibil: <https://www.maib.md/ro/persoane-juridice/special-agricultori>.
9. Credite pentru producători agricoli [accesat 15.10.2022]. Disponibil: https://www.procreditbank.md/ro/Credite_agro